

SINODALNOST NA TREĆOJ IZVANREDNOJ OPĆOJ SINODI BISKUPA (RIM, 5. – 19. LISTOPADA 2014.)

Stjepan BALOBAN

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Vlaška 38, p.p. 432, 10 001 Zagreb
stjepan.baloban@zg.t-com.hr

Prve godine pontifikata pape Franje pokazale su da rimski biskup želi pokrenuti kršćane, katolike i cijelu Crkvu *na korjenite promjene* kako bi mogli odgovoriti izazovima svijeta koji se sve više udaljuje ne samo od Crkve i vjere već i od Boga. Prije dvadeset godina (16. studenoga 1994.), na jednom predavanju u Beču, njemački teolog Johann Baptist Metz izjavio je da je glavna značajka suvremenog čovjeka »religija da – Bog ne«. Riječ je o suvremenoj krizi shvaćanja i prihvaćanja Boga *koja je više* od unutar-teološkog ili unutarkršćanskog problema. Prema Metzu se »kriza Boga« (Gotteskriese) očituje u krizi morala, posebno u Europi u kojoj sve više prevladava »moral većine«. Europa se postupno odriče, u novije vrijeme i u praksi, tzv. »velikog morala« koji ima svoje utemeljenje u univerzalnoj etici i u biblijskih deset zapovijedi Božjih.

Papa Benedikt XVI. je na Svjetskom danu mladih u Australiji, u propovijedi u katedrali Saint Mary (19. srpnja 2008.), rekao: »Previše smo često uronjeni u svijet koji bi htio staviti Boga 'po strani'. U ime slobode i ljudske autonomije, Božje ime je prešućivano, religija je svedena na osobnu pobožnost, a vjera je odstranjena iz javnoga života.« Novija zakonodavstva u svijetu, a osobito u određenim europskim zemljama, pokazuju sve veći odmak od tradicionalnog sustava vrednota, a »najveći udar« doživljavaju obitelji i brak.

Svjestan tog novog i, za brak i obitelj, nadasve *opasnoga trenda* papa Franjo želi u središte crkveno-teoloških zbivanja staviti obitelj. Stoga je za 2015. godinu (4. – 25. listopada) sazvao 14. opću redovitu sinodu biskupa koja će biti posvećena *pozivu i poslanju obitelji u suvremenom svijetu*. Kao pripravu, zapravo

prvu etapu u pripremi za tu najavljenju redovitu sinodu biskupa, papa Franjo je sazvaio *Treću izvanrednu opću sinodu biskupa*, koja je održana u Rimu (5. – 19. listopada 2014.) pod naslovom »Pastoralni izazovi vezani uz obitelj u kontekstu evangelizacije«, a koja je izazvala veliko zanimanje medija i, što je važno naglasiti, osobitu pozornost civilne javnosti.

Javnost, posebno civilna, pa tako i u Hrvatskoj, hranila se najvećim dijelom određenim, a za crkveno-teološko shvaćanje »problematičnim pitanjima«, poput mogućnosti pristupanja rastavljenih i ponovno vjenčanih sakramentima pokore i euharistije, ili odnosa prema osobama istospolne orijentacije. Nužno je istaknuti da su ta pitanja samo dio problematike današnjega braka i sutrašnje obitelji. Istina, ta su pitanja u sinodskoj dvorani izazvala najveće prijepore i na određen način pokazala da u Katoličkoj crkvi postoje razlike u odnosu na njihovo rješavanje. Kao što je to više puta naglašavano, Treća izvanredna opća sinoda biskupa na njih nije dala odgovore niti je to bila zadaća ove Sinode. Završni dokument *Relatio Synodi* jasno je pokazao da o tim temama ne postoji suglasje ali će se o njima i dalje raspravljati, a konačno se mišljenje planira donijeti na sljedećoj 14. redovitoj općoj sinodi biskupa (listopad 2015.). Sve to vrijeme brak i obitelj egzistiraju i funkcioniraju bliže ili dalje od vjernički zadanoga i od današnjih liberalnih zagovaratelja planiranoga i traženoga.

Katolička crkva, a onda i teologija, sve teže nudi zadovoljavajuće odgovore na izazove koje sa sobom nosi »suvremena moralna kriza« koja sve snažnije utječe na konkretni život pojedinaca i obitelji, vjernika, katolika, članova Crkve. Nažalost, ta moralna kriza preko novijih zakonodavstava određenih europskih zemalja »unosi pomutnju«, ustvari uočljivu nesigurnost, ne samo u konkretna ponašanja ljudi – posebno kršćana – već, i to sve više, i u teoretske postavke na moralno-etičkom području.

U takvoj situaciji papa Franjo od početka svojega pontifikata (13. ožujak 2013.) osobit naglasak stavlja na *sinodalnost* u crkvenom životu koja, prema njemu, omogućava aktiviranje svih članova Crkve u traženju rješenja za krucijalne probleme s kojima se u novije vrijeme susreće službena Crkva.

Papa Franjo se od početka svoje papinske službe, a što vrijeme odmiče sve više, susreće s problemom razumijevanja i prihvaćanja *sinodalnosti* unutar Crkve. Iz dosadašnjega njegovog načina života i crkveno-teološkoga naučavanja proizlazi čvrsta odlučnost nastaviti proces obnove Crkve započet na Drugom vatikanskom koncilu kojem Papa ne vidi opravdanu alternativu. Sinode biskupa su direktan plod Drugoga vatikanskog koncila. Naime, papa Pavao VI. je još za vrijeme Koncila (15. studenog 1965.) osnovao »Sinodu biskupa« kao »trajni Savjet biskupa« i time odgovorio na želju koncilskih otaca

da se preko biskupskih sinoda nastavi »razvijati duh Koncila« (motu proprio *Apostolica sollicitudo*). Prema kanonskom pravu Sinoda biskupa je savjetodavno tijelo. To drugim riječima znači da se na Sinodi ne donose odluke i dekreti već se iznose prijedlozi, a Papa može te prijedloge potvrditi ili ne. Riječ je, dakle, o savjetovanju koje je *bitni dio procesa donošenja odluka* za nadležnu crkvenu vlast koja se temelji na strukturi zajedništva. U tom kontekstu u prvi plan dolazi *značenje sinodalnosti* kao i određeni oblik *primjene načela supsidijarnosti* za koje je već papa Pio XII. naglasio da vrijedi »također i za život Crkve, bez da se nanosi šteta njezinoj hijerarhijskoj strukturi« (*Govor novo ustoličenim kardinalima*, 20. veljače 1946.). Unutarcrkvena rasprava o mogućnosti primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu bila je aktualna na *Prvoj izvanrednoj općoj sinodi biskupa* (1968.), a još se više o toj tematici raspravljalo na *Drugoj izvanrednoj općoj sinodi biskupa* (1985.), koja je sazvana povodom dvadesete obljetnice završetka Drugoga vatikanskog koncila. Budući da na toj Sinodi nije došlo do suglasja oko primjene načela supsidijarnosti u crkvenom životu, Druga izvanredna opća sinoda biskupa pozvala je na daljnju raspravu: »Preporučuje se studij koji bi razmotrio da li se načelo supsidijarnosti što je na snazi u ljudskom društvu, može primijeniti u Crkvi i u kojem se stupnju i smislu može i treba provesti ta primjena« (*Završni dokument*, br. 8). Iako je nakon te Sinode bilo određenih teoloških rasprava pod vidom 'za' ili 'protiv' primjene supsidijarnosti u crkvenom životu, u službenom crkvenom učenju to je i dalje tema koja je praktično ostala na konstataciji pape Pija XII. iz 1946. godine. Naime, važniji socijalni crkveni dokumenti primjenu supsidijarnosti u crkvenom životu ostavljaju 'po strani' premda opširno govore o potrebi i značenju supsidijarnosti u društvenom životu. Pitanja i problemi koji se pravovremeno ne rješavaju obično se vraćaju i otežavaju nužno potreban razvoj kako u društvu tako i u Crkvi.

Svojevrsni doprinos raspravi o značenju i primjeni supsidijarnosti u današnjem vremenu nude dva tematska broja *Bogoslovske smotre*, i to 79 (2009.) 1, 3–182, pod naslovom »Supsidijarnost u hrvatskom društvu« i 81 (2011.) 4, 715–987, pod naslovom »Primjena supsidijarnosti u hrvatskom društvu«.

Ne ulazeći ovdje u raspravu o odnosu sinodalnosti i supsidijarnosti u crkvenom životu želimo tek naglasiti da su događanja oko *Treće izvanredne opće sinode biskupa* pokazala koliko je neporecivo važno *ozračje sinodalnosti* ali i *ozračje supsidijarnosti* za rješavanje sve kompliciranijih pitanja s kojima se susrećemo u crkvenom životu. Uz pojam sinodalnosti koji se češće spominjalo na Sinodi čini nam se važnim ukazati i na problematiku supsidijarnosti u crkvenom životu koja je na Sinodi ostala »nekako po strani«. Može li se aktualizacijom pojmova sinodalnosti i supsidijarnosti probuditi, u posljednjim desetljećima

‘poprilično uspavan’, duh Drugoga vatikanskoga koncila? Ne samo da se može, zapravo se mora. Tom duhu jednostavno nema alternative.

Koncilska ideja »trajnog Savjeta biskupa« oblikovana je u tri vrste biskupskih sinoda odnosno sinodalnih skupština: opće redovite sinode, opće izvanredne sinode i specijalne sinode. Od 1967. godine, kada je održana prva, do 2012. godine održano je *trinaest* općih redovitih sinoda biskupa. One su se održavale »uglavnom« svake treće godine, a obrađivale su uistinu važnu tematiku za postkoncilski razvoj Crkve koja je vidljiva po postsinodalnim dokumentima, primjerice *Evangelii nuntiandi* (1975.), *Catechesi tradendae* (1977.), *Familiaris consortio* (1981.), *Reconciliatio et paenitentia* (1984.) ili *Christifideles laici* (1987.) te *Pastores dabo vobis* (1992.).

Tri izvanredne opće sinode biskupa bavile su se odnosom biskupskih konferencija i kolegijalitetom biskupa (1969.), primjenom Drugoga vatikanskog koncila (1985.) a posljednja je stavila u središte obitelj u kontekstu evangelizacije (2014.). Od 1980. godine održavaju se također specijalne sinode biskupa koje obrađuju crkvenu problematiku određenih krajeva odnosno kontinenata. U razdoblju od 1980. do 2010. godine održano je *deset* specijalnih sinoda biskupa; od tih dvije za Europu (1991. i 1999.), dvije za Afriku (1994. i 2009.) te po jedna za Nizozemsku (1980.), Libanon (1995.), Ameriku (1997.), Aziju (1998.), Oceaniju (1998.) i za Srednji Istok (2010.). Ukupno 26 biskupskih sinoda: 13 općih redovitih, 3 opće izvanredne i 10 specijalnih sinoda.

Mogli bismo ustvrditi da je riječ o određenom »sinodalnom procesu« koji je uspješno započeo s koncilskim i postkoncilskim papom blaženim Pavlom VI. No, što je vrijeme dalje odmicalo, a prilike u društvu i u svijetu su se »vrtoglavo mijenjale«, to se primjećivao određeni »zamor« s obzirom na početni koncilski zanos u odnosu na sinodalni proces.

Kako bi i »putem sinodalnosti« omogućio potrebne promjene u crkvenom životu, papa Franjo odlučio je dati veće značenje Biskupskoj sinodi nego što ga je ona imala u posljednjim desetljećima. Stoga je 1. travnja 2014. glavnom tajniku Sinode, kardinalu Baldisseriju, napisao: »Mogu se i moraju se tražiti dublji i autentičniji oblici obnašanja sinodalne kolegijalnosti kako bi se moglo bolje ostvariti crkveno zajedništvo i promicati neiscrpno poslanje Crkve« (*Il Regno*, 2014., br. 18, 609–610). U tom kontekstu papa Franjo je zaželio da o, danas uistinu bitnoj temi, obitelji u suvremenom svijetu raspravlja što je moguće širi krug vjernika, katolika, biskupa, teologa i uopće crkvenih službenika. Od same najave obiju Sinoda *pokrenute su konzultacije* na razinama biskupskih konferencija koje se nastavljaju i nakon Treće izvanredne opće sinode biskupa. Papa Franjo je sa svojim suradnicima osmislio taj »vanjski organizacijski oblik«

sinodalnoga procesa koji je mnoge iznenadio tako da »se nisu snašli« ni u tom pripremnom razdoblju, to jest u raspravama koje su po pojedinim krajevnim Crkvama vođene prije Sinode, kao ni za vrijeme održavanja Sinode. Međutim, od početka do kraja Sinode papa Bergoglio je *inzistirao na sinodalnosti*, ili barem na obliku sinodalnosti kako je on vidi. U kratkom »Govoru na otvaranju« Sinode papa Franjo je pozvao sinodske oce da »slobodno govore i ponizno slušaju«. To su dvije smjernice kojima se može ostvariti »sinodalnost – zajednički hod« na koji je Papa pozvao riječima: »Draga braćo, surađujmo svi, da se jasno potvrdi dinamika sinodalnosti.« »Slobodno govoriti« o svemu, pred svima i pred Papom koji je »garant jedinstva« Crkve i »ponizno slušati« i one koji imaju drukčije mišljenje neophodno su uvjeti za *sinodalni proces*. Upravo to, posebno otvorenost i transparentnost u radu Sinode mnoge je iznenadila, kako one u samoj »sinodskoj auli«, tako i medije koji su imali mogućnost o svemu izvještavati. Nakon prvog tjedna Sinode na kojem su bile održane »Opće konferencije«, tj. na temelju *Instrumentum laboris* – dokumenta koji je nastao u prethodnom savjetovanju čitave Crkve – iznosila su se mišljenja sinodskih otaca koja su nakon toga objavljena u dokumentu *Relatio post disceptationem* (*Izlaganje nakon rasprave*).

Taj je dokument izazvao veliko zanimanje javnosti, posebno civilnih medija koji su, velikim dijelom »tendenciozno«, izvlačili pojedinačna stajališta i tako u dijelu crkvene javnosti unosili zabunu o tome što se to stvarno događa na Sinodi. Istodobno, crkveni mediji u Hrvatskoj ostali su na razini pukog izvještavanja ne ulazeći pritom u analize onoga što se događalo na Sinodi. Osim toga, reakcije sinodskih otaca na taj dokument pokazale su da među njima postoje značajne razlike u određenim pitanjima što se moglo vidjeti i na konferencijama za tisak na kojima je izneseno ovo ili ono drukčije stajalište. Na temelju spomenutoga dokumenta odvijala se u drugom tjednu Sinode rasprava po »jezičnim skupinama«, ukupno 10 skupina na jednom od jezika (talijanski, engleski, španjolski i francuski). Svaka skupina iznijela je svoje »Izvješće« koje je bilo *i objavljeno*. U tim »Izvješćima« može se vidjeti »sva različitost« u odnosu na pojedina stajališta koja su bila iznesena u *Relatio post disceptationem*. Na temelju »Izvješća« iz jezičnih skupina jedno povjerenstvo je sačinilo završni dokument *Relatio Synodi – Završno izvješće* – koje sadržava 62 točke. O svakoj se točki posebno glasovalo, a da bi pojedina točka prošla trebala je dobiti dvotrećinsku većinu glasova sinodskih otaca. Po izričitoj želji pape Franje zajedno s *Relatio Synodi* objavljen je i ishod glasovanja, tj. obznanjeno je koliko je pojedini broj dobio glasova sinodskih otaca. Potrebnu dvotrećinsku većinu nisu dobile točke 52, 53 i 55 koje, premda promijenjene u odnosu na *Relatio post disceptatio-*

nem, govore o mogućnosti da rastavljene i ponovno vjenčane osobe pristupe sakramentima pokore i euharistije, da mogu pristupiti duhovnoj pričesti kao i broj koji govori o osobama istospolne orijentacije.

Poruka Treće izvanredne opće sinode biskupa objavljena je 18. listopada 2014. godine ujutro, a navečer istoga dana papa Franjo je odobrio objavljivanje *Relatio Synodi*. U analizi Izvanredne sinode i posebno glasovanja *Relatio Synodi* talijanski crkveni časopis *Il Regno* u svojem »Uvodniku« navodi da se iz samoga glasovanja može zaključiti kako je »60% za Franju; 30% prihvaća raspravljati premda ne dijeli isto mišljenje u rješavanju određenih pitanja; 10% je za nepromjenjivost doktrine i drži da ni papa nema autoritet nastaviti u tom smjeru« (*Il Regno*, 2014., br. 18, 610).

Papa Franjo je cijelo vrijeme pratio rad Sinode tako da je mogao imati kompletan uvid u ono što se događa. Svjestan svega toga, na kraju radnoga dijela Sinode izrekao je *Završni Papin govor* koji zajedno sa *Završnom porukom* i *Relatio Synodi* čini službene dokumente Sinode. *Završni Papin govor*, s jedne strane, ocrtava »stanje koje je vladalo na Sinodi« a, s druge strane, pokazuje izričitu nakanu pape Bergoglia da nastavi provoditi sinodalni proces u crkvenom životu bez obzira na određene otpore koji su proizašli na vidjelo posebno u »Izvjješćima« radnih skupina. U *Završnom govoru* papa Bergoglio je na svoj već prepoznatljiv način – otvoreno, jasno i »ne štedeći nikoga« – govorio također o trenutcima napetosti i kušnji sinodskoga rada. Ukazao je, s jedne strane, na kušnje i napasti s kojima se susreće suvremena Crkva (spomenuo je pet napasti: *neprijazna krutost* tzv. 'tradicionalista' i 'intelektualista'; *destruktivni 'dobrizam'* tzv. 'progresista' i 'liberala'; *napast pretvaranja kamena u kruh* ali i *pretvaranja kruha u kamen*; *napast da se siđe s križa* kako bi se ugodilo ljudima i *napast zanemariti 'depositum fidei'*).

S druge strane, papa Franjo je podsjetio da se autoritet Crkve sastoji u služenju, a Papa kao »*servus servorum Dei*« uživa u Crkvi »vrhovnu, potpunu, neposrednu i opću redovitu vlast« (usp. kan. 331–334). Mediji su izvijestili da je nakon takvog govora papa Franjo dobio pljesak (*standing ovation*) koji je trajao nekoliko minuta.

Na općoj audijenciji u srijedu 10. prosinca 2014. godine papa Franjo je još jednom prokomentirao rad *Treće izvanredne opće sinode biskupa u Rimu* i pozvao cijelu Crkvu na *sinodalni hod* kako bi se mogla dobro pripremiti 14. redovita opća sinoda biskupa (14. do 25. listopada 2015. s temom »Poziv i poslanje obitelji u Crkvi i u suvremenom svijetu«). Završno izvješće, *Relatio Synodi*, upotunjeno pitanjima (46 pitanja) Tajništvo Sinode je 9. prosinca 2014. godine uputilo biskupskim konferencijama kao službeni dokument *Lineamenta*, o kojem se tre-

ba raspravljati na svim razinama u Crkvi (spominju se akademske institucije, društva i udruženja vjernika laika kao i druge crkvene institucije) a odgovori trebaju prispjeti do 15. travnja 2015. godine kako bi se mogao pripremiti *Instrumentum laboris* za sljedeću redovitu opću sinodu biskupa.

Papa Bergoglio pokušava trajno prakticirati sinodalnost te istodobno poziva na njezino prakticiranje u crkvenom životu. Ako je sinodalnost odnosno sinodalni hod, koji je započeo Trećom izvanrednom općom sinodom biskupa, »bila prva reforma Crkve koju je uveo papa Franjo« (*Il Regno*, 2014., br. 18, 610), opravdano je pitanje: Koliko su drugi crkveni čimbenici na nižim razinama spremni na taj svojevrсни »iskorak« u procesu »sinodalnog života Crkve«? Zbivanja na posljednjoj *Sinodi biskupa* pokazala su da postoji velika podrška takvom sinodalnom načinu rada i rješavanja odgovornih i teških problema i pitanja u Crkvi, ali postoje također znatni otpori što je bilo vidljivo na Sinodi.

Koliko je tema sinodalnosti važna i aktualna govori i podatak da je Međunarodna teološka komisija u novom petogodišnjem sazivu (2014. – 2019.) prihvatila tri teme koje će obrađivati. Na prvom mjestu je *sinodalnost*, a slijede *vjera i sakramenti* te *sloboda vjerovanja*.

Vrijeme je da se u raspravu o sinodalnosti, a osobno držim i supsidijarnosti, u crkvenom životu više uključe *teolozi*, pa tako i *hrvatski teolozi*.